

A bécsi Magyar Történetkutató Intézet ki nem adott 1947. évi évkönyvének története

A history of the unpublished 1947 yearbook of the Hungarian Research Institute of History in Vienna

Keresztes Csaba
keresztes.cs@freemail.hu
levéltáros,
a Magyar Nemzeti Levéltár Országos
Levéltárának főlevéltáros-főtanácsosa

Beérkezett: 2024.04.08.

Elfogadva: 2024.07.08.

Publikálva: 2024.08.12.

A magyar kormányzat az első világháborút és a trianoni diktátumot követő időszakban megújította a külföldi kulturális kapcsolatok rendszerét. Ennek eredményeképpen több intézetet alapított külföldön, illetve átalakította a korábban már működőket. A függetlenné vált Ausztria fővárosában, Bécsben, az 1920-as évek elején indult a magyar tudományos tevékenység (levéltári forráskiadás, ösztöndíjas kutatómunka, kulturális és tudományos értékközvetítés) két magyar intézet szervezésében. 1931 és 1940 között tíz évkönyvet jelentettek meg, és egy Fontesnek nevezett forráskiadványsorozat szerkesztését is elvégezték. A második világháború éveitől az évkönyvek kiadása szünetelt. Újrakiadásukra csak 1948-ban nyílt volna lehetőség, és az intézet meg is kezdte a szerkesztést, a tanulmányok kiadásának előkészítését. Magyarországon azonban közben megváltozott a politikai légkör: a hatalmat a kommunista párt szerezte meg, és megkezdte a történelem eltorzult szempontú újraértékelését, és emellett egyházellenes harcot is folytatott. Mindez nem kedvezett a jelzett évkönyv kiadásának. A megjelentetést és a nyomdai előkészítést politikai és szakmai okokra hivatkozva leállították, nem törődve a jelentős előzetes pénzügyi költségekkel sem. Végül a megírt tanulmányok a minisztérium irattárába kerültek és többnyire máig kiadatlanul maradtak.

kulturális intézet, Bécs, évkönyv, tudomány, cenzúra

The Hungarian government renewed the system of cultural relations abroad in the period following the First World War and the Trianon Dictate. As a result, it established several institutions abroad and restructured those already in operation. In the early 1920s, Hungarian scientific activities (archival publications, scholarship research, cultural and scientific dissemination) were launched in Vienna, the capital of independent Austria, by two Hungarian institutes. During the years of the Second World War, the publication of the yearbooks ceased. It was not until 1948 that they could be republished, and the Institute began editing them and preparing for the publication of the studies. In the meantime, however, the political atmosphere in Hungary had changed: the Communist Party had taken power and began to redefine history from a distorted point

Cite as / Így hivatkozz: Keresztes, C.
(2024) A bécsi Magyar Történetkutató
Intézet ki nem adott 1947. évi évköny-
vének története, Central European
Library and Information Science Re-
view (CELISR), 1(2), p. 182–190.
<https://doi.org/10.3311/celistr.37032>

of view, and also to fight against the religious. All this did not favour the publication of this yearbook. Publication and printing were halted for political and professional reasons, regardless of the considerable up-front financial costs. In the end, the studies written were filed in the Ministry's archives and have remained mostly unpublished to this day.

cultural institute, Wien, yearbook, science, censorship

Mottó

„... kérdés, hogy a szocializmus felé haladó népi demokrácia állami költségen kiadjon-e bármilyen lelkiismeretes levéltári kutatásokon alapuló idealista történeti tanulmányt”

1. Magyar kulturális intézetek alapítása Bécsben

Közismert, hogy az 1920-as években Klebelsberg Kuno,¹ a magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (továbbiakban: VKM) vezetője több tudományos és kulturális intézetet, Collegium Hungaricumot alapított külföldön, illetve a már működőket beillesztette az új keretrendszerbe. Klebelsberg tevékenységének eredménye az 1924-ben Bécsben – az önállóvá vált Ausztria fővárosában – alapított Collegium Hungaricum is. Kevésbé köztudott, hogy Bécsben két intézmény működött: a Collegium Hungaricum, és a valamivel korábban létrejött Magyar Történetkutató Intézet.² E két intézmény „Bécsi Magyar Kulturális Intézetek” néven folytatott jelentős, és maig tudományos hatást kiváltó működést. (A továbbiakban következetesen a BMKI rövidítést használom, mivel 1935-től 1948-ig a két intézménynek közös vezetője volt, illetve a fejléces papíron is a Bécsi Magyar Kulturális Intézetek megnevezés szerepelt elsőként és nagyobb betűmérettel szedve.)

A BMKI 1924 és 1944 közötti időszakának története szinte teljesen feltárt és közreadott.³ Az 1945 utáni időszak históriája, egy megjelent forráskiadvány ellenére, kevésbé ismert, azonban már folynak a kutatások e hosszú korszak fehér foltjainak eltüntetésére (Gönyei, A. 1988). Jelen tanulmányom ehhez a kutatáshoz kapcsolódva, a BMKI által kiadott évkönyvsorozat II. világháborút követő számának kálváriáját mutatja be.

Az 1931 és 1940 közötti időszakban a BMKI-nek tíz évkönyve jelent meg⁴, ezt követően azonban a zajló második világháború okán a megjelentetés szünetelt. A BMKI másik, Fontesnak⁵ nevezett periodikumának (forráskiadvány-sorozatának) szerkesztése és kiadása 1944-ig folyt.

1935-től a BMKI vezetője Miskolczy Gyula⁶, aki a háború után, egészen az 1948-as leváltásáig vezette az intézetet. Igazgatósága alatt a kedvező alkalmat kihasználva (az anyagi feltételek javulása, az 1848-as forradalom és szabadságharc százéves évfordulója) újra kívánta indítani a BMKI híres kiadványsorozatát.

2. A BMKI 1947. évi évkönyvének előkészületei

Az 1848. év közelgő centenáriuma valóban kiváló alkalmat biztosított volna a BMKI „jubileumi” évkönyv megjelentetésére. Miskolczy Gyula e tervéről 1948. február 25-én értesítette a minisztériumot, és egyúttal jelezte, hogy a Bécsben fellelhető „nagy fontosságú” levéltári és könyvtári anyag feldolgozására – nem lévén elegendő számú ösztöndíjasuk – szakembereket kíván meghívni. Miskolczy egyrészt felkérte Garai József⁷ tanárt (aki korábban 1848 iskolai és művelődési politikáját dolgozta fel), valamint Benda Kálmán⁸ egyetemi magántanárt

"Kevésbé köztudott, hogy Bécsben két intézmény működött: a Collegium Hungaricum, és a valamivel korábban létrejött Magyar Történetkutató Intézet."

és Sinkovics István⁹ levéltárnokot is. Részükre az intézetben szállást, illetve ösztöndíjat, tanulmányi segélyt biztosított. Célként 1848 politikai eseményeinek és gazdasági viszonyainak megismerését tűzte ki.¹⁰

Miskolczy a rövid idejű budapesti tartózkodása alatt szóban is közölte szándékát Sötér István¹¹ főosztályvezetővel, illetve a minisztérium többi illetékesével, akik ezt szóban tudomásul vették. A minisztérium az írásbeli jóváhagyást 1948. április 3-án adta. Megjegyzésre érdemes viszont, hogy az engedélyezést tartalmazó levélben az 1848-ra vonatkozó kutatások, így a meghívott személyek tanulmányi segéllyel való ösztönzését fogadták el, az évkönyv kiadásának támogatására nem tettek utalást.¹² A kiadást a BMKI éves költségvetéséből finanszírozták volna.

Az elképzelésekben év közben változás állt be, Miskolczy július 24-én már a következőt jelentette a minisztériumnak: „Annál sajnálatosabb, hogy a Történetkutató Intézet, bár munkája valóban nagyon fontos lenne, tagok hiányában alig képes hivatását betölteni. [...] Mennyi hasznót tudna hajtani a magyar tudományos életnek ez az intézet, melynek 25 éves fennállását – a körülmények miatt elkésve – ebben az évben ünnepeltük meg.¹³ A világviszonylatban is első helyen álló bécsi levéltárak, könyvtárak és egyéb közgyűjtemények bővelkednek magyar anyagban, mégpedig nagyon fontosnak mondható magyar anyagban, könnyen hozzáférhető, úgyhogy a problémák rendszeres felkutatása elé nem gördítenek nehézséget. Ezt a szerencsés körülményt jobban is ki lehetne használni, mint az elmúlt évben történt. A tudományos intézetnek egyik előfeltétele azonban az, hogy a felkutatott anyagot rendszeres kiadványsorozatban publikálni lehessen. Már ezért is célszerű lenne feleleveníteni a *Fontes Historiae Hungaricae Aevi Recentioris* kiadványsorozatot, amely a magyar történettudomány újabb kori fejlődésében a legelőkelőbb helyet foglalja el. Az intézet egyelőre külföldön is becsült Évkönyvének kiadására törekedett. A nagy papírhány miatt csak 1948 tavaszán lehetett az 1947-i évfolyam szedését megkezdeni, s a kötet gyűjtése folyamatban van, feltehetőleg az ősz végén nyomdába kerül. Ezt az évfolyamot 1848 centenáriumának szenteljük.”¹⁴

Mint olvasható, nyár közepén már a jubileumra kiadni kívánt, azonban a csúszást szenvedő 1947. évi Évkönyv számát szerkesztették – bár még 1848 évfordulójára készülve. A korábban szintén megszakadt másik kiadványsorozat, a *Fontes* következő részének kiadása továbbra is csak a tervezés szintjén maradt.

3. Az Évkönyv tartalmának beküldése a minisztériumhoz

Miskolczy a jelentésében foglaltaknak megfelelően ősszel, pontosabban szeptember végén küldte meg a VKM-nek a korrektúraíveket „betekintés és esetleges utasítás végett”. Leveléből kiderül, hogy az Évkönyv „1947. évi évfolyama (XI. kötet)” nyomásra készen áll, és sürgős intézkedést kért, mert a nyomdának a betűanyagra hamarosan újra szüksége lesz.

A februári megbeszéléseken felsorolt nevek egyike sem található az új évkönyv szerzői között, viszont szerepel maga Miskolczy Gyula (két írásművel), Sashegyi Oszkár¹⁵ levéltáros egy tanulmánnyal, valamint Gyallay-Pap Domokos¹⁶ egy tanulmánnyal (1–2. ábra). (Megjegyzésre érdemes: a nyomdai levonaton Dr. Gyallai-Pap Domokos formátumban olvasható a név.)

A VKM illetékes főosztálya (Külföldi Kapcsolatok Főosztály) nem siette el a véleményezést, és a tartalmi felülvizsgálatra egyik társosztályát kérte fel október végén. Már e felkéréshez, sokat sejtetően, hozzáfűzték: „Főosztályunk utólag kívánja megfontolás tárgyává tenni, hogy az Évkönyvnek a megjelentetése a jelen körülményeknek megfelelően kívánatos-e”.¹⁷

"Főosztályunk
utólag kívánja
megfontolás
tárgyává
tenni, hogy az
Évkönyvnek a
megjelentetése
a jelen
körülményeknek
megfelelően
kívánatos-e"

TARTALOM	
Miskolczy Gyula: † Angyal Dávid (1857—1943)	5
Miskolczy Julius: Fünfundzwanzig Jahre Institut für ungarische Geschichtsforschung in Wien	7
Gyallai-Pap Domokos: Bajtay püspök szerepe Mária Terézia erdélyi reformterveiben	31
Sashegyi Oszkár: Die Grundzüge des josefinischen Zensursystems	61

1. ábra: Az Évkönyv tartalomjegyzéke

† ANGYAL DÁVID (1857—1943)

1943-ban kísérték tisztelői és volt tanítványai utolsó útjára dr. Angyal Dávidot, egy nagy magyar történetíró nemzedék utolsó kiváló képviselőjét. Rokonszenves alakját általános tisztelet övezte, kiterjedt tudásának gyümölcseiből számtalan tanítványának adott hosszú élete folyamán utat a tudományos pályára. Művei az alapos kutatás, az elfogulatlan ítélet és a hibátlan tisztaságú magyar stílus értékes emlékei lesznek a jövőben is. A Bécsi Magyar Történetkutató Intézet elsősorban volt igazgatóját gyászolja benne, akinek a működése elválaszthatatlanul összeforrott az Intézet történetével.

2. ábra: Nekrológ Angyal Dávidról

Az 1948. év nyarán-őszén Magyarországon lezajlott politikai küzdelmek ismeretese, ezért írásomban erre nem térek ki – az Évkönyv bírálatának szövegéből kiderül a közel- és távolabbi múlthoz, annak történeti feltárásához való hozzáállás változása (3. ábra).

FÜNFDUNZWANZIG JAHRE INSTITUT FÜR UNGARISCHE GESCHICHTSFORSCHUNG IN WIEN

Vortrag, gehalten am 5. Februar 1948 in den Ungarischen Kulturanstalten in Wien.

Mit Recht dürfte die Frage gestellt werden, ob es eine moralische Berechtigung, ja, ob es überhaupt einen Sinn hat, dem 25-jährigen Bestand einer so bescheidenen Institution, wie dem Ungarischen Institut für Geschichtsforschung in Wien, eine Erinnerung zu widmen. Dergleichen Jubiläumsfeiern dienen aber nicht nur der Rückschau: Sie sind Marksteine auf dem Wege der Entwicklung, Rechnungslegungen über geleistete Arbeit und gleichzeitig auch

3. ábra: Miskolczy Gyula tanulmánya az Intézetek huszonöt éves történetéről

A minisztériumban a tanulmányok lektorálását Heckenast Gusztáv¹⁸ végezte. Érdemes a „Bécsi Magyar Történeti Intézet Évkönyvének felülbírálata” megnevezésű jelentését szó szerint idézni:

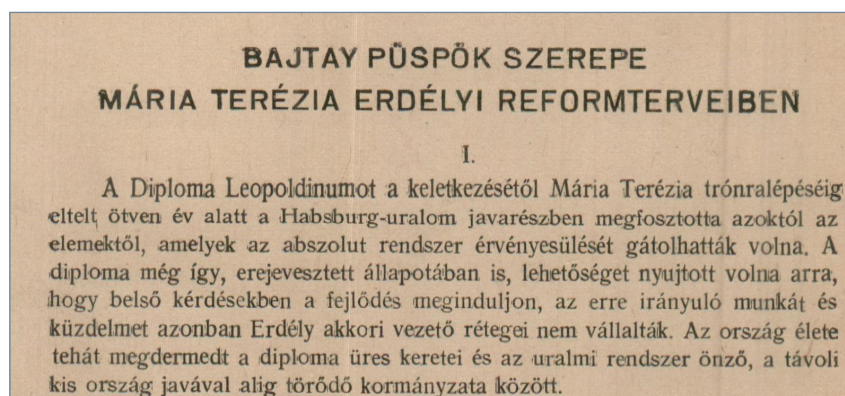
„A Bécsi Magyar Történetkutató Intézet 1947-i évkönyve egy rövid és semmitmondó nekrológon kívül három tanulmányt tartalmaz. Az első Miskolczy Gyula [olyó] év februárjában Bécsben tartott előadása: Fünfundzwanzig Jahre Institut für ungarische Geschichtsforschung in Wien. Attól eltekintve, hogy a felolvasás szövege szerint az intézet alapítását 1920-ra, vagy 1921-re tehetjük, tehát mindenképpen [sic!] több, mint 25 évről van szó, az előadásból lényegében csak azt tudjuk meg, hogy az emigráns Deér József,¹⁹ Alföldi András,²⁰ a háborús bűnös Baráth Tibor,²¹ a háborús uszító Pehm József²² és más, többé-kevésbé fasiszta ill[etve] reaktív kutatók milyen levéltári anyagot tanulmányoztak bécsi tartózkodásuk alatt.

Miskolczi meg sem kíséri a Bécsi Magyar Történetkutató Intézet munkájának komoly progresszív kritikáját, s jelentéktelen apróságok kritikai felhánytorgatásával azt a látszatot keltheti, hogy a Bécsi Magyar Történetkutató Intézet munkássága nem marad el a hazai történészek munkássága mögött. Pedig ez nincs így!

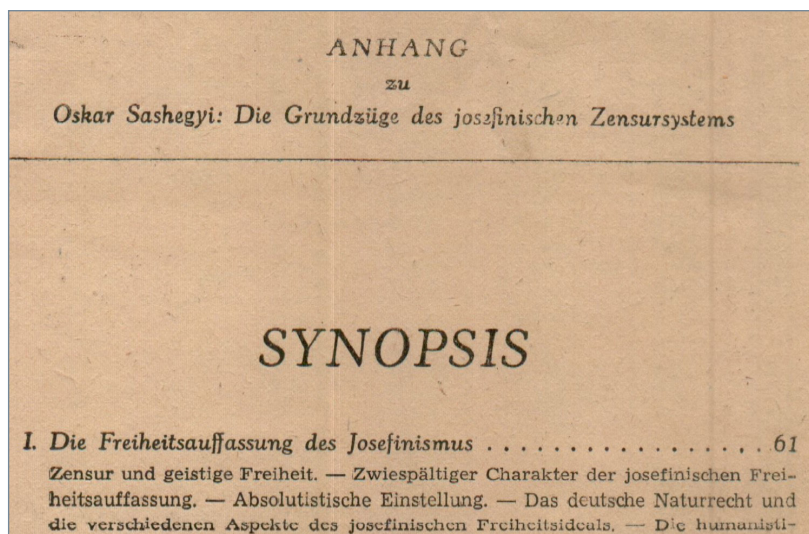
A második tanulmány Gyallai-Pap Domokos: Bajtay püspök szerepe Mária Terézia erdélyi reformterveiben. Bajtay²³ egyetlenegy hosszabb politikai levelének elemzése, minden kritikai szellem és önállóság nélkül. Talán közepes szakdolgozatnak elfogadható lenne, ennél semmi esetre sem több.

Sashegyi Oszkár *Die Grundzüge des josephinischen Zensursystems* című, közel 300 oldalas hatalmas tanulmánya a kérdésnek lelkiismeretes és alapos levéltári kutatásokon alapuló feldolgozását adja. A feldolgozás szempontjai nem felelnek meg a mai tudománypolitikai követelményeknek, ugyanígy meg lehetett volna írni ezelőtt bármikor. Sashegyi idealista történetszemlélete ellenére ez az egyetlen tudományos értékű tanulmány az egész évkönyvben, azonban kérdés, hogy a szocializmus felé haladó népi demokrácia állami költségen kiadja-e bármilyen lelkiismeretes levéltári kutatásokon alapuló idealista történeti tanulmányt.

Az évkönyv másik két tanulmányának államköltségen való kiadása nevetség és kultúrbotrány lenne. Sashegyi munkáját szerintem szintén ne a VKM költségén adjuk ki, de kiadása elé, nem a magyar népi demokrácia pénzén, nem gördítenék akadályt. A Sashegyi-tanulmány kérdését esetleg felsőbb fórum elé lehet vinni, az évkönyv kiadása egészében megbocsáthatatlan pénzpocsékolás lenne.”²⁴ (4–5. ábra)

4. ábra: Gyallai-Pap Domokos tanulmánya Bajtay püspökről

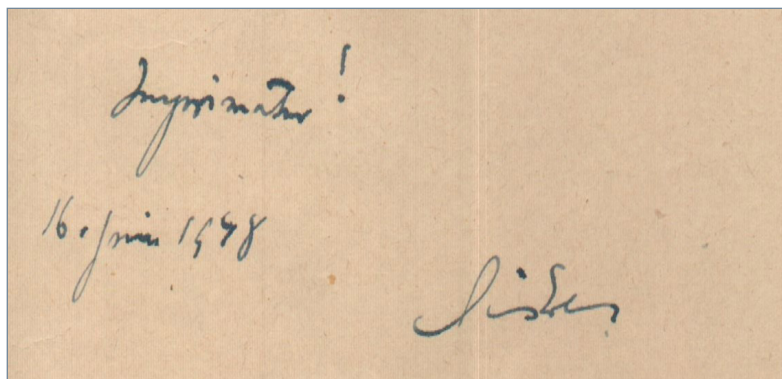
5. ábra: Sashegyi Oszkár tanulmányának szinopszisa a jözefinista cenzúráról

Heckenast Gusztáv jelentése nyomán a Külföldi Kapcsolatok Főosztálya nem tartotta kívánatosnak az Évkönyv megjelenését. Erről november 5-én egy rövid táviratban értesítették Miskolczy Gyulát: „Évkönyv nem adható ki kérem munkálatokat leállítani”.²⁵

4. A XI. Évkönyv további sorsa az irattározásig

Az évkönyv támogatásának visszavonása azonban nem jelentette az ügy lezárását. A 1949. év tavaszán a BMKI fejléces papírján a követségi megbízott²⁶ jelentette a minisztériumnak, hogy bár a távirati rendelkezést már 1948. november 18-án végrehajtották, az osztrák nyomda kéri az addig elvégzett munkálatok árának kifizetését. A 11 732 osztrák schilling akkoriban tetemes summa volt, magyar fizetőeszközben mérve is: kb. 5600 forintnak felelt meg.²⁷ A minisztériumban jelentős fejtörést okozott ez a pénzügyi probléma. Egyrészt, mert az elszámoláshoz a külügyminisztérium segítségét kellett kérni (az intézetnél nem volt számvető), másrészt nem számítottak ekkora kiadási összegre. Viszont egyértelművé vált, hogy az intézetek igazgatója jogosan használta fel az előzetesen rendelkezésére bocsátott összeget az előkészületi tevékenységre (bár hozzátették: az Évkönyv anyagát nem kiszedett állapotban kellett volna felterjesztenie, hanem csak kéziratban). A kialakult helyzettel utólagosan már nem lehetett mit kezdeni. Végül a jogi lehetőségek boncolgatása során arra jutottak, hogy ki kell fizetni a nyomdának a teljes, kért összeget a BMKI előző évi ellátmányának maradványából. Egyúttal utasították az intézetet, szólítsa fel „jogérvényes módon” a nyomdát, hogy a szedést „tegye használhatatlanná”.²⁸

A megsemmisítés végrehajtásáról nincs adatunk. Érdekességképpen azonban ide kívánczik, hogy a nyomdai kefelevonatokon, a tanulmányok némelyikének végén az „Imprimatur!”²⁹ kifejezést tüntették fel aláírással ellátva (6. ábra).

6. ábra: Az „imprimatur” jelzés az egyik tanulmány végén

Mindeközben Sashegyi Oszkár is benyújtott egy külön kérvényt arra vonatkozóan, hogy az Évkönyv számára „átengedett” dolgozatát visszakaphassa. Ezt – mint magánkiadványt – külföldön kívánta kiadni, írta kérelmében. A minisztérium a kérés ellen nem támasztott kifogást, és elismervény ellenében átadták a szerzőnek a saját művét.³⁰ Sashegyi később így emlékezett vissza a megjelenítés bonyodalmaira: „Miskolczy Gyula professzor, a Bécsi Magyar Kulturális Intézetek főigazgatója kezdettől fogva figyelemmel kísérte munkámat, s azt az intézet évkönyvének tervezett jubileumi számában német nyelven kívánta megjeleníteni. Erre való tekintettel írtam tanulmányomat németül. Munkám befejezése azonban egyelőre későbbi időre maradt. [...] Amikor időm engedte, tovább dolgoztam a II. József-kori cenzúratörténeti munkám végleges szövegén. Végül

„...az osztrák nyomda kéri az addig elvégzett munkálatok árának kifizetését. A 11 732 osztrák schilling akkoriban tetemes summa volt, magyar fizetőeszközben mérve is: kb. 5600 forintnak felelt meg.”

"Nem mintha politikai szempontból bármi kifogásolni valót tartalmazott volna a kötet, hanem pusztán azért, mert az akkori időben nem tartották aktuálisnak (ekkor már készültek az intézet megszüntetésére)."

a kézirat nyomdába került s 1948-ban kiszedték, majd tördelték a szöveget. Miskolczy Gyulának az Intézet történetéről írt tanulmányával együtt az évkönyvben jelentet meg. Munkám első ívét már kinyomtatták, amikor Budapestről leállították az egész kötet megjelentetését, amelynek szövegét Miskolczy felküldte a minisztériumba jóváhagyás végett. Nem mintha politikai szempontból bármi kifogásolni valót tartalmazott volna a kötet, hanem pusztán azért, mert az akkori időben nem tartották aktuálisnak (ekkor már készültek az intézet megszüntetésére). A szedés bezárása akkor tudományos munkáknál nem volt egyedi eset, ugyanez a sors érte utol a Kollonich-féle *Einrichtungswerk* kiadását,³¹ ez utóbbi munkának máig is csak egyetlen kefelevonata áll a kutatók rendelkezésére. Engem az eset érthető módon érzékenyen érintett. A kéziratot (és a kefelevonatot) asztalfiókomba zártam s ott szunnyadt tíz éven át. Csak ezután vettem megint elő s a munka 1959-ben jelent meg,³² ezúttal az MTA kiadásában, a *Studia Historica* 16. köteteként. Most, életem végén visszatekintve munkásságomra, meg kell állapítanom, hogy e fiatalkori művem minden írásom közül a legjelentősebb, bár Magyarországon jóformán senki sem ismeri. Ez nem véletlen: a *Studia Historica* kötetei közül tudomásom szerint ez az egyetlen, amely csak idegen nyelven jelent meg. Külföldön viszont ez a könyv „alapkönyvnek”, standard műnek számít, amit megjelenése óta minden II. József korával foglalkozó írásmű idéz, és amire sűrűn hivatkoznak.” (Farkas G. 1987).

Sashegyi visszakapta művét, és tíz évvel később meg is tudta jelentetni. (Azonban, mint mostanra kiderült, információi az Évkönyv-kiadás leállításának okairól nem voltak helytállóak.) A többi szerző ilyen irányú kérelme nem található az ügy iratai között (nem valószínű, hogy keletkeztek ilyenek), és ezért az ügyet hamarosan ad acta tették.

5. Összegzés

Az államszocialista időszak sajátos cenzúrája sok értékes mű megjelenését akadályozta meg. Minden potenciális szerzőnek, legyenek akár művészek, írók, történészek vagy bárki más, rövid időn belül alkalmazkodnia kellett a részben kimondott, részben kimondatlan elvárásokhoz, a marxista-leninista elvek alapján történő alkotáshoz. A kezdetekkor – így az 1940-es évek végén – mindez még nem számított köztudottnak. A szabadabb módon, szélesebb témakörben fogant alkotómunkák gyümölcsei gyakran kerültek kiadási tilalom alá.³³ Pedig nemcsak akkor, hanem napjainkban is hasznára válhattak volna és válhatnának a társadalomnak, a tudományos életnek.

Szerencsére fellelhetők olyan alkotások az örökösök magánlakásainak mélyén, illetve a tudományos intézmények kéziratáraiban vagy éppen a hivatalos szervek irattáraiban – és már levéltárba került anyagaiban –, amelyek elősegíthetik a modern kutatást, a szélesebb társadalom mérvadó információkkal való ellátását.

A BMKI utolsó Évkönyvének testes ügyiratcsomója, benne a neves vagy éppen kevésbé ismert szerzők tanulmányainak levonataival, szintén máig várja, hogy napvilágra kerüljön: Sashegyi Oszkár műve itt maradt szinopszisán túlmenően Miskolczy Gyulának, a Történetkutató Intézet történetéről tartott előadása kézzel javított szövege 24 oldalban,³⁴ és ugyancsak tőle az Angyal Dávidról³⁵ szóló nekrológ két oldalban, míg Gyallay-Pap Domokos (dr. Gyallai-Pap Domokos) szintén kézzel javított tanulmánya 30 oldalban.

Lábjegyzet

¹ Klebelsberg Kuno (1875–1932), jogász, művelődéspolitikus. 1922 és 1931 között vallás- és közoktatásügyi miniszter.

² Egy időben Gróf Klebelsberg Kuno Történetkutató Intézetként működött.

³ Ujváry, G. (2017) *Bécs és a magyar kulturális külpolitika*, In: *Kulturális hídfőállások. A külföldi intézetek, tanszékek és lektorátusok szerepe a magyar kulturális külpolitika történetében*, Ráció Kiadó, Budapest, p. 45–79. ISBN 978-615-5675-06-5

⁴ Tóth, R. (1990) *A Bécsi Magyar Történeti Intézet Évkönyve, 1933-tól a gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve, 1931–1940* (repertórium), Budapest, 1990. Elérhető: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/a-becsi-magyar-torteneti-intezet-evkonyvei/hierarchia> (Utolsó elérés: 2024. 03. 29.)

⁵ A teljes nevén *Fontes historiae Hungaricae aevi recentioris* sorozat 1921 és 1944 között jelent meg.

⁶ Miskolczy Gyula (1892–1962), levéltáros, történész. 1913-ban avatták bölcsészdoktorrá, ezt követően a bécsi udvari levéltárban dolgozott. 1922-től a magyarországi Országos Levéltár szolgálatába került. 1925-től ismét külföldön tevékenykedett: Bécsben magyar levéltári delegátusként, Rómában a Magyar Intézet vezetőjeként, illetve egyetemi tanárként. 1935-től a bécsi Collegium Hungaricum vezetője. 1948 végén menesztették az intézmény éléről és hazahívták, azonban visszatért Bécsbe, és végleg ott telepedett le.

⁷ Valószínűleg Garai József soproni evangélikus tanítóképző-intézeti tanárról van szó.

⁸ Benda Kálmán (1913–1994), történész, levéltáros. 1948-ban a Kelet-európai Tudományos Intézet helyettes igazgatója, valamint a Pázmány Péter Tudományegyetem oktatója.

⁹ Sinkovics István (1910–1990), történész. 1948-ban az Országos Levéltár munkatársa.

¹⁰ MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-245601-1948.

¹¹ Sőtér István (1913–1988), író, irodalomtörténész. 1948-ban a kultuszminisztérium főosztályvezetője.

¹² MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-245601-1948. Vö.: Ujváry G. (2017) 212. 222.

¹³ Itt Miskolczy arra utal, hogy 1948. február 5-én „25 Jahre Institut für Ungarische Geschichtsforschung In Wien” címmel tartott előadást. (Gönyei, A. (1988) 423.)

¹⁴ Gönyei, A. (1988) *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből, 1945–1948*, Budapest, Téka, p. 420–421. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_ForNepDem_08/?pg=0&layout=s (Utolsó elérés: 2024.03.28.)

¹⁵ Sashegyi Oszkár (1915–1994), levéltáros. 1948-ban a BMKI munkatársa.

¹⁶ Gyallay-Pap Domokos (1880–1970), író, szerkesztő. 1944-től nyugállományban élt.

¹⁷ MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-254697-1948.

¹⁸ Heckenast Gusztáv (1922–1999), pedagógus, történész, zeneszerző. 1948-ban a VKM munkatársa.

¹⁹ Deér József (1905–1972), történész. 1948-ban emigrált, és Svájcban telepedett le.

²⁰ Alföldi András (1985–1981), történész, régész. 1947-ben emigrált, a következő évben Svájcba költözött.

²¹ Baráth Tibor (1906–1992), történész. 1945-től nyugaton élt.

²² Mindszenty József (1892–1975), katolikus pap. Pehm József néven született. 1945 és 1974 között esztergomi érsek.

²³ Bajtay (Baitay, Bajthay) Antal (1717–1775), katolikus pap. 1760 és 1771 között erdélyi római katolikus püspök.

²⁴ MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-254697-1948.

²⁵ MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-254697-1948.

²⁶ Addigra mind Miskolczy Gyula, mind pedig helyettese disszidált.

²⁷ 1949-ben 600-650 forint között mozogtak a magyarországi havi átlagfizetések.

²⁸ MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-267522-1949.

²⁹ Imprimatur (lat): nyomattassék ki. Könyvcenzúrai engedély a kiadáshoz.

³⁰ MNL OL XIX-I-1-e-150-2. tétel-26604-1948.

³¹ Kollonich Lipót győri püspök Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn, azaz „A Magyar Királyság berendezésének műve” című tervezetéről van szó. Lásd utólagos kiadását: Kalmár, J., Varga, J. (szerk.) (2010) *Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn (1688–1690)*, Franz Steiner Verlag, p. 514.

³² Valójában 1958-ban jelent meg a műve: Sashegyi, O. (1958) *Zensur und Geistesfreiheit unter Joseph II. Beitrag zur Kulturgeschichte der Habsburgischen Länder*, Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae, 16., Magyar Tudományos Akadémia, p. 244.

³³ Például egy bibliográfia a magyar történettudomány utolsó tíz esztendejének eredményeiről szintén tilalom alá került. (Keresztes Csaba: *A magyar történetírás 1936 és 1947 között. Makkai László bibliográf tanulmánya a francia tudományos élet tájékoztatására*. Megjelenés alatt.)

³⁴ Miskolczy Gyula később publikált a BMKI kiadványairól és tervezett kiadványairól egy tanulmányt: Miskolczy, J. (1962) *Das Institut für ungarische Geschichtsforschung in Wien und seine Publikationen, I: Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 15. Bd. Wien, Ferdinand Berger, p. 577–594, Elérhető: https://library.hungaricana.hu/en/view/Mosta_15/?p-g=6&layout=s&query=Das%20Institut%20f%C3%BCr%20ungarische%20Geschichtsforschung%20in%20Wien%20und%20seine%20Publikationen (Utolsó elérés: 2024.03.28.)

³⁵ Angyal Dávid (1857–1943), történész. 1929 és 1935 között a bécsi Magyar Történetkutató Intézet igazgatója.

Felhasznált és ajánlott források

Farkas, G. (1987) *Négyszemközt Sashegyi Oszkárrel*, Levéltári Szemle, 37(4). p. 65–73. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/LeveltariSzemle_37_1987/?pg=434&layout=s (Utolsó elérés: 2024.03.28.)

Gönyei, A. (szerk.) (1988) *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből, 1945–1948*, Téka Könyvkiadó, Budapest, ISBN 963 7357 22 X Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_ForNep-Dem_08/?pg=4&layout=s (Utolsó elérés: 2024.03.28.)

Schneider, M. (1990) *A bécsi magyar kulturális intézetek tevékenysége a két világháború között: Bécsi Magyar Történeti Intézet és Collegium Hungaricum*, Hungarológiai Ismerettár, 7, p. 140–163. Elérhető: https://epa.oszk.hu/02400/02425/00004/pdf/EPA02425_Hungarologiaismerettar_1990_7_140-163.pdf (Utolsó elérés: 2024.03.28.)

